

L'ARXIU DE MANUSCRITS MUSICALS DE LA BASÍLICA DEL SANT ESPERIT DE TERRASSA

SANDRA CORONEL, JORDI RIFÉ, JOSEP MARIA GREGORI

La basílica del Sant Esperit de Terrassa va ser construïda entre 1574 i 1617, el culte s'havia iniciat el 1601, moment en què hom traslladà la parroquialitat de l'antiga església de Sant Pere i el priorat de Santa Maria vers la nova basílica del Sant Esperit. La nova vida capitular conferí al nou temple la categoria de col·legiata, sota el govern del prior, el cap eclesiàstic de la comunitat de beneficiats, el qual a partir del 1851, va adquirir la dignitat d'arxiprest.¹

El trasllat de la canònica de Santa Maria va mobilitzar també les seves fonts documentals, patrimonials i musicals. El flux dels diversos saqueigs, robatoris i cremes que ha sofert la basílica, passant per la Guerra dels Segadors (1652), la Guerra de Successió (1713), la Guerra Napoleònica (1809) i la Guerra Civil (1936), fa que solament hagi pogut sobreviure una bona part del repertori musical del segle XIX, llevat d'unes unes poques obres de finals del segle XVIII.

El fons de manuscrits musicals de l'església del Sant Esperit de Terrassa està integrat en la seva major part pel repertori eclesiàstic escrit i interpretat per la pròpia capella musical de la basílica, des de l'època de Pau Marsal, finals del segle XVIII i principis del segle XIX, fins a l'època de Domènec Pié i Burgués.

És de destacar la presència d'obres d'autors terrassencs formats a l'Escolania de Montserrat, els quals feien arribar a la capella de la basílica còpies de les obres dels seus mestres i de les seves pròpies composicions, abans d'incorporar-se a la basílica en qualitat de mestres de capella i organistes, tal com s'esdevenia en la majoria dels casos. Els lligams musicals entre la capella musical del Sant Esperit i el Monestir de Montserrat són mereixedors d'un estudi aprofundit. Dels quinze mestres de capella i organistes que van entre Pau Marsal i Àngel Rodamilans, nou van ésser escolans de Montserrat. Heus ací la nòmina dels mestres de capella i organistes de la basílica del Sant Esperit:²

1. Vegeu Salvador CARDÚS, *Belleses i records del temple del Sant Esperit de Terrassa*, Terrassa, Impremta Joan Morral, 1955, reimpr. Patronat Soler i Palet, 1981.

2. Hem confegit la llista seguint la relació que es conserva a l'Arxiu Parroquial del Sant Esperit de Terrassa, i completant-la amb les dades biogràfiques ressenyades a Josep FREIXAS I VIVÓ, *Mú-*

Pere Joan Quer, 1656
 Josep Duloch, 1662
 Andreu Folch, 1664
 Jaume Rovira, 1667
 Miquel Illa, 1668
 Pau Ros, 1734
 J. Queralt
 Isidre Bosch, 1778
 Pau Marsal i Bogunyà (1761–1838), 1789
 Francesc Ramoneda i Busquets (1717–1803)
 Josep Marinell-lo i Guardiola (1772–1832), 1803
 Gabriel Cardellach i Roca (1788–1819), 1816
 Josep Puig i Petit (c. 1796–1855)
 Pau Pere Bosch i Pi (1759–1831)
 Francesc Mitjans
 Josep Terrades i Torrents (1810–1873), 1844–1848
 Bartomeu Blanch i Castells (1816–1891), 1848
 Antoni Oller i Biosca (1805–1877), 1857–1859
 Pere Gabriel i Carreras (1830), 1858
 Josep Agulló i Prat (1846–1926), 1869–1873
 Marc Biosca i Barba (1844–1908), 1873, 1883–1903
 Isidre Mogas i Palet (1867–1915), 1904–1915
 Àngel Rodamilans i Canals (1874–1936), 1915–1923
 Magí Ramentol i Cadevall (1898–1968)
 Domènec Pié i Burgués (1889–1959)
 Joan Casals i Clotet, 1965

El repertori religiós en llatí del segle XIX contempla una notable presència de misses, salves, motets eucarístics, i en menor grau, himnes, salms, responsoris i passions. En les poques obres de finals del segle XVIII i principis del XIX, encara es fa palesa la tradició tímbrica del barroc tardà, amb formacions a doble cor per a quatre i a vuit veus, amb l'acompanyament continu, normalment xifrat.

A mesura que avança el segle XIX, observem una reducció dels medis corals: per una banda, l'escriptura a quatre, desdoblada en passatges a *sol*, la qual sovint tendeix a ésser concebuda a tres i a sis; per una altra, especialment a partir de la segona meitat del segle, la progressiva tendència de l'escriptura coral a tres veus, dos tibles i baix.

Els efectius instrumentals augmentaran a mesura que hom arriba al repertori del darrer terç del segle XIX, i adoptaran un model tímbric on hi serà habitual la

sics terrassencs o vinculats a Terrassa nascuts abans del segle XX, Terrassa, Escola Municipal de Música de Terrassa, Arxiu Tobella, 1980 i Bernat VIVANCOS I FARRÀS, *Àngel Rodamilans (1874-1936). Evocació i recerca*, Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997, Biblioteca Serra d'Or, 184, p. 33.

presència, per parelles, de flautes, clarinets, cornetins, trompes i fiscorns. Aquest fet dona testimoni de l'estreta relació que es donava entre el repertori eclesiàstic i el civil, en incorporar, el primer, models instrumentals que provenien de les orquestres i les bandes. Era una època que Terrassa vivia una notable eufòria econòmica i emprenedora, i això es va veure reflectit en la presència de tres orquestres —*Els Catalans*, *Els Àngels* i *Els Trullassus*—, integrades per joves músics la majoria dels quals s'havien format a la capella del Sant Esperit.

Encara és aviat per parlar amb prou coneixement dels estils compositius i de la seva evolució, de tota manera, a través del procés de l'inventari i la catalogació que estem duent a terme, en podem intuir alguns trets. Llevat dels escassos manuscrits del segle XVIII, on encara es perfila el Barroc tardà, i de la presència de còpies d'algunes obres de Bager, Olivellas, Queralt i Vinyals, que parlen de l'estètica del classicisme, percebem la pervivència d'aquest estil en l'escàs repertori conservat de la primera meitat del segle XIX, pràcticament, fins l'arribada de Bartomeu Blanch el 1848.

L'estil de Blanch comença a parlar en la clau d'un primer romanticisme que es fa palès en el disseny líric i en la intencionalitat expressiva, la qual emergeix sota un model encara classicitzant. La recepció romàntica iniciada per Blanch rebrà l'impuls de Marc Biosca i Isidre Mogas, dos dels autors més ben representats en el fons musical del Sant Esperit, la presència dels quals coincideix amb la fase més expansiva de la capella.

A banda de la significativa representació de música religiosa en llatí i de música organística, hi ha una no menyspreable quantitat de música religiosa en romanç que és digne de destacar. Entre les formes o gèneres que hi són més representats hi ha els goigs i els rosaris; en un segon terme hi trobem els trisagis, els laments de les ànimes, els càntics i les àries a solo.

Es fa evident l'absència dels villancets *villancicos*, segons la terminologia de l'època, i en aquest sentit, l'arxiu musical terrassenc del Sant Esperit concomita, en termes generals, amb el què passava a la dinovena centúria a la resta de centres eclesials on la música hi tenia un paper important: el villancet, gènere que tingué la seva etapa zenital al llarg dels segles XVII i XVIII, quan arriba al vuit-cents declina paulatinament la seva presència, fins a ésser emprat, gairebé de forma exclusiva, a l'època nadalenca. Probablement, el seu substitut més adequat, tan estructuralment com per la seva dedicació, fou el goig.

Aquestes composicions poètiques cantades i dedicades a la Verge, als Sants o a d'altres invocacions o dedicacions, presenten en la seva estructura formal, una gran afinitat amb el villancet, ja que també s'articula entorn del binomi tornada-estrofes: la introducció es repeteix com a tornada i cloenda, tot alternant-se amb les estrofes. Les seves repeticions més la seva estructura emparentada també amb la dansa li fa ser molt apte i idoni per al seu ús en processons i romeries.

Hom observa, des del punt de vista musical, dues tipologies de goigs. Una primera, que la podem englobar en els goigs de tradició popular cantats en els nombrosos pobles, poblets i viles d'arreu de Catalunya. Eren cantats pel poble per l'advocació a la Verge o a un sant patró o guaridor i protector. Sovint es canta-

ven a les processons i/o romeries als diversos santuaris erigits a la Verge o al sant de l'advocació. El cant normalment era unissonal i *a capella*, tot i que si la festa era solemne i les possibilitats pecuniàries ho permetien, es llogava una cobla de músics, els quals segurament tocaven *colla parte* tot acompanyant el goig. Pel que fa a l'aspecte melòdic, en trobem dues classes: la de caràcter solemne i majestuosa amb un cert regust musical del gregorià i una altra més alegre i gai relacionada amb els aires de dansa.

L'altre gran tipologia faria referència als goigs musicats a diferents veus i instruments. Aquests incrementen llur producció, sobretot a partir de la segona meitat del segle XVIII, esdevenint un gènere significatiu al llarg de la següent centúria. Molts d'ells presenten la melodia tradicional embolcallada amb el nou estil i parament tímbric, la qual cosa els diferencia de l'anterior tipologia, ja que la seva interpretació pressuposa l'ús d'un contingent vocal i/o instrumental escomès per cantants i músics professionals. Normalment són goigs que es cantaven en les ciutats on hi havia centres eclesiàstics rellevants. Així, els goigs tenien llur ubicació en el devenir del ritual, dins o fora del temple i en una dinàmica processional o no.

És, doncs, en aquest darrera tipologia en la que classifiquem els goigs servats a l'arxiu del Sant Esperit de Terrassa. La forma de goig que trobem, tot i respondre a l'estructuració binària tornada-coples, està tractada amb l'embolcallament instrumental propi de l'època. En aquest sentit els *Gozos de la Purísima Concepcion de Maria / con toda Orquesta y á 4º voces compuestos / por / Bartolomé Blanch* (c. 1850/1860) constitueixen una bona exemplificació dels trets suara esmentats. La tonalitat del goig és re major. Les quatre veus —tiple, contralt, tenor i baix— es conjunten amb la paleta instrumental conformada pels els violins primer i segon, la flauta, els clarinets primer i segon, el cornetí (en la-fa), les trompes (en re) primera i segona, el baixó i el baix. La línia melòdica inicial del tiple, després de quaranta-dos compassos d'introducció instrumental, presenta un dibuix rítmic incisiu dins de la indicació de tempo *Marciale*. Fins i tot és possible que aquest goig alternés les coples amb versets i respostes a cant pla, ja que darrera la *particella* del contralt s'hi consigna un text en llatí que semànticament es relaciona amb la dedicació del goig: «V. Yn Conceptionis sua, virgo immaculata triste / R. Ora pro nobis Patrem cujus filium preferisti.»

Tot i que la majoria de goigs conservats a l'arxiu són per a veus i orgue, no desmereix en absolut la seva qualitat musical, podem incardinar-los dins la segona tipologia que hem proposat. En efecte, el treball vocal a varies veus li atorga unes possibilitats texturals que van des de l'homofonia a la polifonia i a la melodia acompanyada que s'allunya de la primera tipologia.

Els rosaris, també amb un mòdul estructural binari i alternat pel que fa al text, palesen, alguns d'ells, l'estil del pas de finals del set-cents al primer romanticisme musical, sense deixar certs trets que el classicisme els llegà. Aportem, com a exemple il·lustratiu, el rosari que duu per compositor les inicials B. F., escrit per a tres veus —tiples I/II i baix— amb violí I/II, flauta, clarinet i acompanyament, en mi menor i datat del 1854. És interessant destacar, doncs, el contingent instrumental, ja que li atorga una coloració tímbrica en la que la paleta sonora mostra

un equilibri entre la corda i el vent de fusta, així com una clara polarització entre les veus. Un altre aspecte que cal posar de relleu és que l'estructuració interna del rosari es vertebrava mitjançant una successió d'agòniques que articulen el text: *Allegretto* (Pare nostre)-*Marcial* (Déu vos salve)-*Andante* (Gloria)-*Allegro* (lo nostre pa)-*Allegretto* (Santa Maria)-*Allegretto* (*Sicut erat*). A diferència dels goigs, una bona part dels rosaris palesen una formació tímbrica en què conjuntament amb les veus hi apareix un grup instrumental.

Alguns dels compositors de goigs i rosaris de l'arxiu egarenc són: Ramon Aleix, Josep Agulló i Prats, Raimon Airamed, Bartomeu Blanch i Marc Biosca i Barba.

ÍNDIX D'AUTORS I NOMBRE D'OBRES

Agulló i Prats, 2	Blasco, J., 1
Airamed, Raimon, 1	Blay, R., 1
Aldega, 1	Bonet, Ramon, 1
Aleix i Batlle, Ramon, 2	Bordese, L., 4
Almagro, 1	Borrell, M., 1
Ametller, Maur, 3	Bosch, Fidel, 2
Anadón, Elías, 1	Bosch, Pau, 1
Andreu, Francesc, 2	Brell, Benet, 2
Andreví, Francesc, 14	Calahorra, 1
Arnau, Pau, 1	Calvet, 1
Arriola, A., 1	Camps, Ramon, 1
Auber, 1	Candí, Càndid, 14
Aulí, Joan, 1	Capocci, G., 1
Ayné, Ignasi, 3	Carnicer, Ramon, 1
Badia, Josep, 1	Carreras, Gabriel, 1
Baguer, Carles, 3	Carreras, Joan, 1
Balius, 1	Carrères, J. B., 1
Ballester, Adolf, 1	Casademont, Narcís, 1
Ballvé, Josep Maria, 1	Casadevall, Gaietà, 2
Barba, A., 2	Casals i Aragonès, M., 1
Barba, Josep, 1	Casanovas, Narcís, 2
Barba Hédiger, Marc, 3	Casanovas, Ventura, 2
Battmann, J.L., 2	Casciolini, C., 1
Beethoven, Ludwig van, 2	Cassadó i Valls, Joaquim, 9
Bellini, 4	Català, Esteve, 10
Benet, 1	Cerdó, Bernat Maria, 1
Beovide, 1	Cimarsosa, 1
Biosca i Barba, Marc, 56	Ciría, Evarist, 3
Biscarri, J., 1	Coccia, 1
Blanch, Bertomeu, 40	Clariana, Frederic, 2

- Concone, Joseph, 1
 Daura, Emili, 1
 Deprado, J. R., 1
 Domínguez, Eduard, 1
 Donizetti, Gaetano, 16
 Dubois, 1
 Duval, 1
 Elias, Isidre, 1
 Emeri, Carlo, 1
 Escalas, Joan, 1
 Escorsell, Francesc, 1
 Escursell, Josep, 4
 Eslava, Hilarión, 1
 Fauconier, B. C., 1
 Ferrer, Mateu, 3
 Ferrer i Manresa, Melcior, 1
 Ferrer, Miquel, 2
 Florimo, Francesco, 1
 Frigola, B., 2
 Frigola, Eduard, 1
 Furés, Salvador, 1
 Gagliero, G., 1
 Galzolari, G., 1
 Garcia, 1
 Garcia, G., 1
 Garcia, M., 2
 Garcia, Mariano, 1
 Garsín, Agustí, 1
 Gastaldan, 1
 Gener, Pau, 2
 Giannini, Bruto V., 1
 Gil, C., 1
 Gillispie, W. J., 2
 Giralt i Lleys, Ignasi, 1
 Goberna, Ramon, 2
 Goicoechea, 1
 Gomis, 1
 Gorriti, 1
 Gounod, Charles, 9
 Guiteras, E., 1
 Guzman, J. B., 2
 Haller, 1
 Hamma, 1
 Händel, G. F., 1
 Hernandez, Pablo, 2
 Herold, T., 1
 Herz, H., 1
 Holler, Joaquín, 1
 Hurtado, 1
 Invers, Josep, 1
 Janconier, B. C., 1
 Karr, C., 1
 Lambert, 1
 Lahoz, Florencio, 1
 Laporta, F., 1
 Luzzi, A., 1
 Llonell, 1
 Mabellini, Teodulo, 1
 Macchi, 1
 Manent, N., 1
 Marcello, B., 1
 Marraco i Xauxas, Josep, 1
 Marsal, Pau, 5
 Martínez Peñalver, Epifanio, 1
 Mas, D., 1
 Masarnau, Santiago, 1
 Mascagni, P., 1
 Mazzucato, 1
 Mercadante, Severio, 5
 Mercè de Fondevila, Antonio, 2
 Mestres, Francesc, 1
 Moanero, J., 1
 Mogas, Isidre, 22
 Monné, J., 1
 Montserrat i Boada, Josep, 20
 Mundí, Abdó, 1
 Nunez-Robres, Lázaro, 1
 Nunó, Dolors, 1
 Obiols, 2
 Olivellas, Felip, 1
 Oller, Antoni, 5
 Otaño, Nemesio, 1
 Paccini, G., 2
 Palau, Rafael, 1
 Palma, A. S., 1
 Parera, Pasqual, 1
 Passarell, Antoni, 1
 Pedrell, Felip, 1

- Perera, Jeroni, 2
 Perosi, Lorenzo, 3
 Pié, Domènec, 1
 Pié Burgès, L., 1
 Pinilla, Josep, 3
 Plà, Joan, 1
 Pont, Joan, 3
 Portas, Joaquím, 1
 Prado, José Ramón, 3
 Preciado, José, 1
 Prieto, Julián, 1
 Puig i Capdevila, Bernat Calbó, 12
 Puig i Petit, Josep, 1
 Puig i Torrens, Jaume, 2
 Queralt, Francesc, 1
 Quintana, Joan., 2
 Reñé, T., 2
 Reventós, Josep, 1
 Ribatallada, 1
 Ribera, Josep, 3
 Ripollès, Vicenç, 1
 Roig, Julià, 1
 Rosés, Josep, 3
 Rossi, Luigi, 1
 Rossini, Giacomo, 7
 Sabater, Josep, 1
 Sain, P., 1
 Salvans, A. L., 1
 Sancho Marraco, 1
 Sans, 1
 Sardà, Fèlix, 1
 Sellarès, 1
 Serres, Josep, 1
 Solà, Antoni, 2
 Soler Diffent, Joan, 2
 Sorribes, Josep, 1
 Tanara, Giulio, 1
 Tarrí, Josep, 1
 Tornachi, Antonio, 1
 Tortell, Miquel, 1
 Trullol, Sebastià, 1
 Ugarte, A., 1
 Urteaga, L., 2
 Valderrain, Ruperto, 1
 Vaqué, A., 1
 Vedruna, M., 1
 Velázquez, Juan, 1
 Viaplana, Josep, 1
 Vila, Celestí, 2
 Vila, Josep, 1
 Vilanova, Ramon, 2
 Vilanova, Ranieri, 1
 Villalba, Luís, 1
 Viñas, M., 2
 Vinyals, Josep, 3
 Viorda, Salvador, 1
 Virgili i Claret, Francesc, 1
 Vives, Amadeu, 2
 Xaparrillo, 1
 Ymbers, Josep, 1
 Wagner, C., 1

Les dades globals d'aquest fons musical són les següents: un total de 956 obres fitxades, de les quals 508 pertanyen als 209 compositors representats, i 448 són anònimes. Aquestes dades són provisionals, ja que caldrà identificar un bon nombre d'obres atribuïdes i d'obres anònimes a través de les concordances dels incipits musicals.

La confecció del fitxatge d'aquest fons musical egarenc va ser iniciada el 1986, a instàncies de l'organista titular de la basílica, Joan Casals i Clotet, amb el vist-i-plau dels priors mossèn Ricard Masclans, primer, i del mossèn Josep Maria Pausas, el seu successor; la tasca s'ha dut a terme gràcies a la col·laboració dels alumnes de l'assignatura Història de la música romàntica de la Universitat Autònoma de Barcelona. Esperem poder oferir el catàleg d'aquest important fons de manuscrits musicals; creiem que la seva publicació, amb la corresponent

posada a punt de l'arxiu, contribuirà a l'estudi del repertori eclesiàstic català del segle XIX.

En el decurs del procés de fitxatge d'aquest important fons, hem pres consciència del gran desconeixement que tenim de la música catalana del mil vuitcents i del pes que hi tenia el repertori eclesiàstic. A part de la recuperació de les obres dels autors més importants vinculats amb la capella musical del Sant Esperit —Blanch, Biosca, Mogas—, la recuperació d'aquest important fons musical donarà un nou impuls a la recerca musicològica aplicada a la història de la música catalana del segle XIX. Així ho desitgem.